

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.1.38>

ADMINISTRACYJNOPRAWNY CHARAKTER BULLINGU W UKRAINIE

Oleksandra Lutsiv

*studentka Katedry Prawa Administracyjnego i Konstytucyjnego
Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego (Zaporoże, Ukraina)*

ORCID ID: 0009-0006-2437-8675

lutsiv_o@ukr.net

Adnotacja. Wraz z wybuchem wojny wielu ukraińskich obywateli, w tym dzieci, zostało zmuszonych do czasowego opuszczenia terytorium Ukrainy, stając się uchodźcami. Wiele dzieci trafiło do klas integracyjnych, niektóre do zwykłych szkół narodowych, inne do nieprzyjaznego środowiska, które wykracza daleko poza rzeczywisty proces edukacyjny.

Badanie decyzji w sprawach administracyjnych wskazuje na podjęcie nielogicznej decyzji i naruszenie zasad prawa administracyjnego, ponieważ nie osoba, która bezpośrednio popełniła przestępstwo administracyjne, jest pociągnięta do odpowiedzialności, ale jej rodzice (art. 184 Kodeksu Ukrainy o Wykroczeniach Administracyjnych niewykonanie przez rodziców lub osobom ich zamieniających obowiązków w wychowaniu dzieci).

Brak skutecznej praktyki stosowania prawa administracyjnego w odniesieniu do odpowiedzialności za popełnienie bullingu jest jednym z kierunków, który znacząco wpływa na administracyjnoprawne przeciwdziałanie bullingowi w Ukrainie. Artykuł stworzył współczesne rozumienie pojęcia bullingu, uzasadnił znaczenie badania historycznych przesłanek powstawania bullingu w danym kraju, podkreślił a priori i a posteriori oznaki czynu administracyjnego, podał argument, że bulling jest ciągłym wykroczeniem administracyjnym.

Słowa kluczowe: bulling, administracyjnoprawne przeciwdziałanie bullingowi, administracyjnoprawny charakter bullingu, bulling ukraińskich uchodźców, system ustawodawstwa, skład wykroczenia, czas trwania wykroczenia, a priori i a posteriori oznaki czynu administracyjnego.

ADMINISTRATIVE AND LEGAL NATURE OF BULLYING IN UKRAINE

Oleksandra Lutsiv

*External PhD Student at the Department of Administrative and Constitutional Law
Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)*

ORCID ID: 0009-0006-2437-8675

lutsiv_o@ukr.net

Abstract. With the beginning of the war, many Ukrainian citizens, including children, were forced to temporarily leave the territory of Ukraine, becoming refugees. Many children got into integration classes, some got into ordinary national schools, some got into an unfriendly environment, and which goes far beyond the boundaries of the educational process itself.

The study of decisions on administrative cases shows that an illogical decision was made, and a violation of the principles of administrative legislation, because it is not the person who directly committed the administrative offense, but his parents who are held responsible (Article 184 of the Code of Administrative Offenses, non-fulfillment of duties by parents or persons replacing them regarding raising children).

The lack of effective practice of applying administrative legislation regarding responsibility for bullying is one of the areas that significantly affects the administrative and legal countermeasures against bullying in Ukraine. The article forms a modern understanding of the concept of bullying, substantiates the importance of studying the historical prerequisites for the formation of bullying in a specific country, highlights the a priori and a posteriori signs of an administrative offense, provides an argument that bullying is an ongoing administrative offense.

Key words: bullying, administrative-legal opposition to bullying, administrative-legal nature of bullying, bullying of Ukrainian refugees, legal system, composition of the offense, duration of the offense, a priori and a posteriori signs of an administrative delict.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ПРИРОДА БУЛІНГУ В УКРАЇНІ

Олександра Луців

*здобувач кафедри адміністративного та конституційного права
Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)*

ORCID ID: 0009-0006-2437-8675

lutsiv_o@ukr.net

Анотація. Із початком війни чимало українських громадян, в тому числі й дітей, змушені були тимчасово покинути територію України, ставши біженцями. Чимало дітей потрапило до інтеграційних класів, хтось до

звичайних національних шкіл, хтось потрапив до не дружнього середовища, причому яке виходить далеко за межі власно освітнього процесу.

Вивчення рішень по адміністративним справам свідчить про ухвалення нелогічного рішення, і порушенням принципів адміністративного законодавства, адже до відповідальності притягається не особа, яка безпосередньо вчинила адміністративне правопорушення, а її батьки (ст. 184 КУпАП невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей).

Відсутність ефективної практики застосування адміністративного законодавства щодо відповідальності за вчинення булінгу є одним із напрямів, який суттєво впливає на адміністративно-правову протидію булінгу в Україні. У статті сформувано сучасне розуміння поняття булінгу, обґрунтовано важливість вивчення історичних передумов формування булінгу в конкретній країні, виділено апіорні та апостеріорні ознаки адміністративного делікту, наведено аргументацію, що булінг є триваючим адміністративним правопорушенням.

Ключові слова: булінг, адміністративно-правова протидія булінгу, адміністративно-правова природа булінгу, булінг українських біженців, система законодавства, склад правопорушення, тривалість правопорушення, апіорні та апостеріорні ознаки адміністративного делікту.

Вступ. Тема булінгу в Україні дедалі частіше стає об'єктом наукових адміністративно-правових досліджень. Однак слід визнати, що більшість авторів прагне аналізувати явище булінгу в Україні, спираючись на теоретичні напрацювання іноземних авторів і їхню наукову доктрину, тобто фактично порушується діалектичний закон співвідношення явища та сутності. Адже природа самого явища і його адміністративно-правова природа в конкретному суспільстві – не завжди співпадають.

Зокрема використання *моністичного підходу* щодо превалювання норм міжнародного права над національним сформулювало передумови до некоректного вживання різної термінології, спроб уведення неукраїномовних лексичних одиниць, які не мають свого дефінітивного визначення в рамках національної правової системи. Це, своєю чергою сприяло вивченню не стільки адміністративно-правової природи булінгу, скільки дослідженню та аналізу понять, якими автори прагнуть описати явище булінгу. Відтак, ігнорується об'єктивна характеристика явища, адже явище булінгу в Україні, та, наприклад, у Південній Кореї, мають істотно різні ознаки, коріння і відповідні заходи адміністративно-правової протидії.

Здійснений нами аналіз публікацій, в яких подано різноманітні спроби визначення поняття булінгу уможливають виділити ті з них, які присвячені безпосередньо адміністративно-правовій протидії і визначенню поняття булінгу.

Серед науковців, які вивчають окреслені питання можемо виділити тих науковців, які досліджували безпосередньо поняття булінгу: В. Гришко, Є. Зеленський, С. Ігнатів, О. Ільїнська, О. Карпенко, К. Катеринчук, А. Комзюк, І. Лантух, Н. Лесько, Б. Логвиненко, О. Мацюк, О. Ожйова, К. Плутицька, А. Полянничко, Н. Прібиткова, А. Полянничко, І. Сидорук, Є. Соболь, Д. Сорочан, О. Шевченко та ін.

Проте у відзначених публікаціях не викладено достатньо чіткої концепції, в рамках якої була вироблена б не суперечлива модель підходів до формування категорійно-понятійної системи явища булінгу, не сформувано аргументаційної матриці щодо вживання урізноманітненої термінології. Без цього, наукові дослідження перетворюються на певне змагання авторів у тому, хто зможе з уже майже апіорних ознак булінгу вибудувати нову модель, продемонструвати нову послідовність ознак і таким чином сформулювати «наукову новизну».

У рамках даної статті нами буде подано в якості наукової гіпотези підхід до коректного формування поняття булінгу через вивчення сутності явища та з'ясування його адміністративно-правової природи.

Метою статті є визначення підходів до розуміння адміністративно-правової природи булінгу в Україні.

Основна частина

Війна проти Української держави зумовила необхідність по-новому подивитись на багато проблем соціального та правового характеру. Деякі з них проявились активно, окремі – набули нових форм виразу у певних соціальних явищах.

До одного з таких соціальних явищ належить **булінг**. Відмітимо, що в КУпАП міститься ст. 173⁴, яка передбачає настання адміністративної відповідальності за вчинення булінгу у дужках додають ще українське слово «цькування» (1).

На жаль в диспозиції статті одразу ж обмежене коло *суб'єктів* даних правовідносин лише «учасниками освітнього процесу».

Хоча, наприклад, беручи на себе обов'язки під час ратифікації Конвенції ООН «Про права дитини» (2), Україна мала б більш широко і правильно розуміти та інтерпретувати її зміст. Адже відповідно до ч. 1 ст. 18 даного документа «Держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і про-світніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину».

Тобто йдеться передусім про захист дитини, убезпечення її від різних форм насильства через застосування різноманітних інституційних механізмів. Відтак, в цілому підтримуючи вектор початку руху щодо реалізації положень даної Конвенції через запровадження адміністративної відповідальності за булінг, відмітимо, що нелогічно і некоректно звужувати булінг лише освітнім процесом, адже явище булінгу не дорівнює і не вичерпується лише колом суспільних відносин у сфері освіти.

Більше того, це прямо впливає з проведеного нами *догматико-юридичного аналізу* ч. 1 ст. 19 Конвенції. Також це підтверджується в ході наших інших досліджень, логічним результатом яких стануть пропозиції

щодо удосконалення адміністративно-правової протидії булінгу в Україні, в тому числі адміністративно-правового її регулювання.

Запровадивши адміністративну відповідальність за булінг, Україна, з одного боку, виконує узяті на себе зобов'язання, а з іншого – стикнулася із певними практичними питаннями та труднощами під час практичного притягнення винуватих осіб до відповідальності, особливо в частині відповідності базовим принципам і нормам адміністративно-деліктного права.

Із настанням війни, передусім її активною фазою, чимало українських громадян, в тому числі й дітей, змушені були тимчасово покинути територію України, ставши вимушеними біженцями. Чимало дітей потрапило до інтеграційних класів, хтось до звичайних національних шкіл, хтось потрапив до не дружнього середовища, причому яке виходить далеко за межі власно освітнього процесу. Про це узвичаєно не прийнято писати і говорити, через політичну позицію держав, які підтримують нашу країну в війні. Утім як юристи та передусім науковці, маємо артикулювати цю тему, звертати на неї увагу і пропонувати власні варіанти її вирішення.

Існуючі напрацювання щодо відповідальності за булінг, а також визначені різноманітні напрями та форми адміністративно-правової протидії йому, свідчать про багатозначність його розуміння, неоднозначність трактування. Що пов'язано передусім на наше глибоке переконання неправильним та невідповідним легітимованим визначенням даного поняття, звуженням булінгу лише учасниками освітнього процесу.

Більшість адміністративних справ закінчується ухваленням нелогічного рішення, і порушенням принципів адміністративного законодавства, адже до відповідальності притягається не особа, яка безпосередньо вчинила адміністративне правопорушення, а її батьки (ст. 184 КУпАП невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей).

Якщо ж говорити про українських біженців, то перенесення такої практики до зарубіжних країн, як форми захисту громадян України, вбачається складно реалізованим. Більше того, порушуючи принципи адміністративного судочинства, наперед унеможливилось здійснення ефективної адміністративно-правової політики, адже за вчинення булінгу, безпосередня відповідальність за булінг фактично не настає, оскільки **невиконання батьками своїх обов'язків булінгом – не є**.

Відсутність ефективної практики застосування адміністративного законодавства щодо відповідальності за вчинення булінгу також є одним із напрямів, який суттєво впливає на адміністративно-правову протидію булінгу в Україні. Адже, як влучно відзначає В.К. Колпаков, право і є специфічною формою буття, воно онтологічне, вкорінене у буття (Колпаков, 2004: 20). Відтак, юридична дефініція має найбільш точно це буття відображати. На жаль, український варіант дефініції «булінг» не відображає буття та комплексний зміст явища.

Саме тому, вироблення правильного та головне – сучасного розуміння поняття булінгу, яке описує соціальне явище, слугує необхідним елементом не лише теоретичного дослідження, а й передусім закладає правильну модель ефективної правозастосовної діяльності, зокрема адміністративно-правової протидії булінгу біженців з України.

Але для коректного формування поняття потрібно правильно трактувати історію як появи поняття, яким означалося певне явище, так і наступну його легітимацію із точним та коректним співставленням, які ознаки та зв'язки були відображені у легітимованому понятті. Більше того, потрібно за допомогою *синхронного та діахронного історичних* методів співвідносити кореляції трансформації самого явища булінг і того поняття, яким його описують як науковці, так і законодавці.

Як зазначає В. Гришко, першими науковцями, які досліджували поняття «булінгу», були Д. Олвеус, А. Пікас, Є. Роланд, Д. Лейн, П. Хайнеман. Ці норвезькі вчені дали назву явищу цькування серед школярів в 1970 р., які вивчали агресію серед учнів і звучало це «*to bully*» (Гришко, 2020: 10).

Відтак робимо перший *важливий висновок*: поняття **булінгу** запозичено з іноземних джерел і практики правозастосування іноземних держав. Але це зовсім не означає, що в Україні не відбувалися систематичні тривалі знуцання над людьми з метою приниження їхньої честі та гідності до легітимації булінгу.

У 1905 році французький дослідник К. Дюкс один із перших дослідив *шкільне* цькування. У 1969 П. Хайнеман опублікував першу наукову статтю про *шкільне* цькування, натомість у 1972 вийшла друком перша його книга «Мобінг» (Гришко, 2020 : 13).

Таким чином, можемо чітко висновувати, що поняття булінгу і його інтерпретація та звуження лише *освітнім процесом* відбувалися через стигматизацію даних процесів впливовими вченими, які у своїх працях, розглядаючи явище булінгу, і говорячи про «*широке поняття булінгу*», акцентували та свідомо звужували предмет свого дослідження лише шкільним середовищем (Olweus, 2010 ; Smith, 2016).

Таким чином, булінг у школі виступав видовим поняттям булінгу, як значно ширшого та небезпечнішого соціального явища. А той факт, що перші дослідження булінгу як явища стосувалися його видового поняття, не означає того факту і не тягне за собою висновку про те, що булінг дорівнює шкільному булінгу. Адже порушується формально-логічне правило: видове поняття охоплює родове. Це невірно, навіть із логічної позиції.

Більше того, доцільно зважати на те, що будь-яка протиправна поведінка становить собою результат взаємодії людської свідомості і людських уявлень, що спрямовані на діяльнісний вплив на об'єкти навколишньої дійсності. Відтак лише уявлення тих чи інших вчених про булінг є недостатнім для легітимації цього поняття, адже таким чином ігнорується єдність і органічний зв'язок чотирьох чинників, які фактично

і утворюють зміст протиправної поведінки: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт суб'єктивна сторона, відповідно до яких склад делікту конструюють як органічну сукупність вказаних чотирьох елементів.

Дослідження авторами та дослідниками булінгу у шкільному середовищі сприяли невірному тлумаченню цього явища і звуженню його лише до *шкільного середовища*, вивчення мікроклімату в школі.

Завершена концепція розуміння булінгу, на наш погляд, відбулась 20 квітня 1999 року, коли жертви булінгу в одній зі шкіл Колорадо, США, вирішили помститися своїм одноліткам, розстрілявши 13 осіб, поранивши 20 і вчинивши після цього самогубство. Таким чином, явище булінгу, через одну з форм його прояву набуло стигматизації винятково як прояву шкільного цькування або цькування в освітньому процесі.

Некоректність такого підходу, і відповідно перенесення некоректного підходу в українське законодавство можна відобразити більш наочним прикладом. Аналогічне явище некоректної стигматизації відбулось, коли всі копіювальні машини зазвичай називають «ксероксами» (за назвою окремої фірми «Хerox»), хоча вони можуть бути виробленими різними компаніями (Canon, HP, KONICA Minolta тощо).

Тож виникає декілька важливих онтологічних запитань:

український правник запозичив нове поняття для означення старого явища, чи в Україні існувало дане соціальне явище, утім воно не було означене відповідним поняттям і не було виокремлено в окремий делікт?

Це є важливим з огляду на необхідність встановлення первинності формування впливу. Адже зважаючи на двоякість адміністративного права, на яку відзначав у своїх працях В.А. Ліпкан (Ліпкан, 2008: 248), коли йдеться про адміністративне право як зовнішній чинник, право є похідним від інтересів нації, оскільки реалізація останніх має бути забезпечена суб'єктами адміністративно-правових відносин у сфері громадської безпеки. З позицій інструментального підходу право слугує інструментом досягнення людиною її законних інтересів. Адміністративне право, з одного боку, виступає дороговказом захисту прав і свобод людини адміністративно-правовими засобами, а з іншого – регулює суспільні відносини у сфері громадської безпеки, визначаючи, серед іншого, форми та засоби, режими адміністративно-правової протидії булінгу, в тому числі адміністративно-правовий статус відповідних суб'єктів.

Важливість з'ясування саме історичного моменту появи поняття булінгу та подальшої правильної його інтерпретації є необхідною для розуміння його уведення в українське адміністративно-деліктне право.

Адже як свого часу влучно відмічав А.Ф. Зотов, наукові поняття, закони і принципи, включені до теоретичної системи, утворюють свого роду ієрархію; зміст поняття і його місце в системі понять визначається його «теоретичним оточенням», його зв'язком із іншими поняттями, уявленнями (Зотов, 1973: 131).

Тобто, якщо інтерпретувати дану тезу на контекст нашого дослідження, то важливо розуміти, що поява поняття булінгу, стала логічною для тієї правової системи, в якій вона з'явилась, тобто поняття булінгу стало логічним та несуперечливим елементом правового поля і категорійно-понятійного апарату правової системи зарубіжних країн.

Утім виникають інші важливі як для теорії, так і для практики запитання:

- чи доповнило або стало воно додатковим інструментом для захисту прав людини в Україні;
- чи відповідає це національним інтересам у сфері правової політики;
- чи є практична потреба в необхідності легітимації даного поняття в українському законодавстві, яке реалізується в розрізі гармонізації законодавства України і ЄС, впровадження позитивних правових практик в українське законодавство.

У цьому ракурсі дуже корисним є звернення до праці В.К. Колпакова, в якій аналізується *онтологічний вимір адміністративного проступку* (Колпаков, 2004). Адже саме онтологічний вимір дозволяє зрозуміти, які події стають юридичними фактами, а які – ні. Якщо виходити з праць засновників *історичної школи права*, то події, які спричиняють виникнення або закінчення правовідносин, становлять юридичні факти (Протасов, 2011: 184). У галузевих сегментах адміністративно-правової літератури визначення поняття юридичних фактів різняться лише певним зв'язком із конкретною галуззю права.

Відтак, потрібно додатково розуміти: чи є стало явище булінгу і відповідні йому події – юридичним фактом, або ж імплементація та відповідна легітимація поняття відбувались під впливом інших, а не лише догматично юридичних і формальних чинників, заснованих на українських традиціях правотворення.

Так, резонує нашій позиції думка Д. Сорочана, який зауважує, що «новим терміном *«булінг»* охрестили старе, можна сказати, вікове явище – *дитячу жорстокість*. Тому що цькування, залякування осіб, які мають більш слабкий характер, було й раніше. Все це призводить до самогубства, вчинення кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я, проти власності» (Сорочан, 2019: 14).

Від себе додамо, що йдеться передусім про *агресію*, яку дослідники визначають не лише як певну поведінку, що спричинює шкоду іншим, а й передусім як дії, які мають на меті досягнення подібних негативних наслідків. Причому нанесення тілесних ушкоджень за цих умов не є обов'язковим; більше того, говорити про агресію можна лише тоді, коли жертва, за нашого випадку булінгу, прагне позбутися або уникнути подібного ставлення, так само як і суїцид: тут агресор виступає в ролі власної жертви (Безрон, 1997: 29-30).

Так, з *одного боку*, слід визнати, що явище булінгу спрямоване на порушення низки конституційних прав: право на життя (ст. 27), право на повагу людської гідності (ст. 28), право на особисте та сімейне життя тощо (12). Це дає підстави окремим дослідникам припускати, що *«булінг виступає конституційно-правовим деліктом»*, оскільки посягає на найвищу соціальну цінність в державі – людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку» (Гришко, 2020: 10).

Утім, виходячи із класичного трактування поняття *«адміністративного делікту»* (Остапенко, 2000; Колпаков, 2008) як передбачені законом суспільне шкідливі (небезпечні), протиправні, винні дії чи бездіяльність, вчинені особою у конкретному місці за певних умов під час посягання на суспільні відносини, які охороняються законом, доходимо висновку, що **булінг виступає адміністративним деліктом**.

З іншого боку, булінг виступає детермінантою трансформації девіантної поведінки у *злочинну*, на що також влучно відмічає А. Король (Король, 2009: 84).

Цікаво відмітити, що при визначенні законодавчого поняття булінгу, потрібно зважати на теоретичне дослідження В.К. Колпаковим *апріорних та апостеріорних ознак адміністративного делікту*. Так, ознаки, наведені в законі, зокрема в ст. 9 КУпАП, є ознаками *апостеріорними*; ознаки, які містить поняття «склад адміністративного проступку», є ознаками *апріорними*. Співвідношення апостеріорного і апріорного полягає у тому, ще знання, які попередньо були одержані досвідним шляхом (апостеріорні знання, знання, набуті з досвіду, емпіричні знання, істина факту), у подальшому передують досвідові, організують і спрямовують його. Вони є інструментом, який слугує для набуття і формування нових знань теоретичного рівня (апріорні знання, знання, набуті зі свідомості, теоретичні знання, істина розуму) (Колпаков, 2008).

Імплементация такого підходу дозволить системно підійти до розуміння явища булінгу і не обмежувати його лише освітнім середовищем. Адже **булінг** – форма агресії між окремими групами людей, які мають різний рівень влади, характеризуються:

- 1) дисбалансом сил;
- 2) дисбалансом влади;
- 3) **тривалістю вчинення дій**.

На останньому ми акцентуємо власну увагу більш детально. Адже в переважній більшості досліджень, авторами через недостатню теоретичну підготовку, помилково вказується на таку ознаку як *повторюваність* (Гришко, 2020: 12).

Окремі автори, взагалі *ототожнюють повторюваність і тривалість*. Зокрема М. Приходько здійснюючи аналіз ознак булінгу, викладених Д. Сорочаном, відзначає на таку з них, як систематичність (тривалість) (Приходько, 2021: 163); так само ототожнює ці два різні види правопорушень і К. Плутицька (Плутицька, 2017).

Коріння такої позиції є зрозумілими, адже в Законі України «Про освіту» однією з типових ознак булінгу вказано: «систематичність (повторюваність) діяння».

Булінг – це триваюче адміністративне правопорушення.

Оскільки ця тема є теоретично важливою, то вона входить складовим елементом в предмет нашої роботи і буде додатково розглянута в наступних наших дослідженнях.

Чимало авторів вказують на *булінг* як явище, яке є особливо популярним в американському суспільстві. Зокрема на це відзначає В. Гришко (Гришко 2020: 12).

Утім, ми не погоджуємося з такою позицією, адже на наш погляд, вона не є об'єктивною, оскільки відображає лише думку автора, котра ґрунтується на його особистих можливостях практичного вивчення того чи іншого наявного для опанування зарубіжного досвіду проявів булінгу через опрацювання відповідних і доступних для даного автора наукових джерел. Однак доступність до джерел того чи іншого автора не дорівнює об'єктивному стану вивчення цього явища у світовому масштабі, тому застосування методу екстраполяції за даного випадку не є коректним.

Знущання відбуваються не лише в школі, адже вони є проявом *агресивної поведінки* в цілому, широко зустрічаються в різних суспільствах і мають глибокі коріння. Знущання не пов'язані із маргінальністю або психічними девіаціями, утім мають свої глибокі коріння, що відображені в національному менталітеті, історичних традиціях і національній культурі, світогляді, врешті-решт трансформаційних процесах, коли епоха витонченості переходить до епохи збоченості, де негативний та деструктивний розвиток возводиться до культу, а протиправні колись діянні декриміналізують, девіації стають нормою.

Наприклад, фізичне покарання було скасовано в школах *Лондона* лише в 1998 році. Тож високий рівень булінгу в школах *Великої Британії* – є успадкуванням історичної традиції щодо насильства в школі.

У *Південній Кореї* – прибирання учнями туалетів, є обов'язковим елементом їхньої шкільної соціалізації, оскільки це „привчає до праці».

В *Японії* – найвищий рівень суїциду серед підлітків в світі, який чітко детермінований високим рівнем булінгу, причому булінгу з боку вчителів.

В *африканських країнах* альбіноси також є особливим об'єктом булінгу, який часто переростає у злочини проти особи.

У Німеччині за умов наявності однакових страховок, українських біженцям встановлюють терміни до лікаря строком від 3 тижнів навіть за умови кровотечі і необхідності у негайному наданні допомоги. Натомість пропонують альтернативу у платній медицині, щоб „не чекати». Тим часом корінні громадяни обслуговуються без черги.

В *Індії*, незважаючи на розвиток сьогоденного глобалізованого світу, зберігається кастовість суспільства, а відтак, навіть за відсутності офіційних даних про булінг, можемо спрогнозувати високий рівень булінгу в школах Індії.

Чітке розуміння причинно-наслідкових зв'язків між явищами об'єктивної дійсності та певними соціальними проявами девіантної поведінки є важливим з огляду на побудову поствоєнної правової держави.

Тож вивчення нами практичних кейсів, опрацювання значної кількості статистичних даних уможливило стверджувати про те, що найжорстокіші форми булінгу і найвища ступінь їхньої трансформації у кримінально карані діяння спостерігаються здебільшого в азіатських суспільствах, а також тих соціальних системах, де насильство над дітьми і насильство над іншими соціальними групами взагалі у певні часи вважалося прийнятним, допустимим та обов'язковим методом виховання та елементом державної політики (сегрегація, расизм, колоніалізм тощо).

Висновки. *Відтак*, головним фактором удосконалення адміністративно-правової протидії виступає усвідомлення того факту, що булінг має чітко виражено адміністративно-правову природу.

Застосування діахронного та синхронного історичних методів уможливило висновувати про невідповідність рівня досліджень поняття булінгу тенденціям трансформації явища булінгу.

Застосування формально-юридичного та логіко-догматичного методів уможливило висновувати про невідповідність визначення поняття в українському законодавстві його справжньому змісту. Встановлено вузькість даного поняття, вказано на некоректність звуження булінгу лише освітнім середовищем.

Аналіз апіорних та апостеріорних ознак адміністративного делікту уможливив констатувати про порушення законодавцем принципів адміністративного права, які, виступаючи нервовими центрами права, визначають чіткі засади адміністративно-деліктного законодавства, які є вищими за норми.

Встановлено казуїстичний характер окремих наукових досліджень, які фокусують увагу не на вивченні явища, а на констатації та аналізові окремих елементів визначень різних авторів.

Наведено чітку аргументацію щодо адміністративно-правової природи булінгу.

Акцентовано на необхідності окремого дослідження булінгу проти українських біженців, який має чітку та виражену специфіку, потребує докладного окремого вивчення і удосконалення адміністративного законодавства, зокрема щодо:

- 1) дій компетентних органів в тому числі й освітнього омбудсмена, та громадських організацій;
- 2) створення громадських організацій за кордоном з метою захисту українських біженців;
- 3) активного залучення місцевих вчителів та правоохоронців до роботи як з українськими біженцями щодо роз'яснення їм прав та обов'язків, так і з місцевими щодо більш коректної неантагоністичної інтеграції в національний простір українських біженців.

Булінг як явище набагато ширший за булінг, як юридичне поняття, особливо в інтерпретації українського законодавця. Цю колізію слід виправити, адже звуження булінгу лише до учасників освітнього процесу – не відповідає дійсності, сутності булінгу і головне, не формує правильного ставлення до нього, як важливого явища, що передуює агресивній поведінці і насильницькій злочинності.

Коректна та поміркована державна політика у сфері протидії булінгу закладатиме базові принципи зменшення конфліктогенності в українському поствоєнному суспільстві, а також формуватиме механізми гарантованої реалізації прав та законних інтересів українських громадян за кордоном.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 5, ст. 33.
2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text/
3. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: *монографія*. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 528 с.
4. Гришко В.І. Історико-правова характеристика поняття “булінг”. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 3. С. 9–17.
5. Olweus D. Bullying in school: Evaluation and dissemination of the Olweus Bullying Prevention Program. *American Journal of Orthopsychiatry*. 2010. Vol. 8(1). P. 124–134. // Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/43180648_Bullying_in_school_Evaluation_and_dissemination_of_the_Olweus_Bullying_Prevention_Program.
6. Smith, P., Kwak, K., Toda, Y. School bullying in different cultures: Eastern and western perspectives. Cambridge: University Press, 2016. 422 p. // Режим доступу: <https://www.cambridge.org/core/books/school-bullying-in-different-cultures/8B969B845D40E49ECF3B79B473EF0191>.
7. Ліпкан В.А. Адміністративно-правове регулювання національної безпеки України: *монографія*. Київ : Текст, 2008. 440 с.
8. Зотов А.Ф. Структура наукового мислення. Москва: Политиздат, 1973. 182 с.
9. Протасов В.Н. Теория государства и права. Проблемы теории государства и права. 2-е изд., доп. Москва: Юрайт-М, 2001. 346 с.
10. Сорочан Д.А. Булінг: поняття, історія існування, характеристика. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. № 6. С. 12–19.
11. Бэрон Р., Ричардсон Д. Агрессия. СПб. : Питер, 1997. 336 с.
12. Конституція України // Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 141.
13. Остапенко О.І. Кваліфікація адміністративних правопорушень. Львів, Львівський інститут внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ України, 2000. 173 с.
14. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність : *навчальний посібник*. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 256 с.
15. Король А. Причини та наслідки явища булінгу. *Відновне правосуддя в Україні*. 2009. № 1-2. С. 84–93.
16. Приходько М.В. Ознаки булінгу (цькування) та адміністративної відповідальності за нього в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 162–166.
17. Плутицька К.М. Підходи до розуміння булінгу як форми шкільного насильства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2017. Вип. 29, ч. 2. С. 78–80.

References:

1. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo protydii bulinhu (tskuvanniu) [On making changes to some legislative acts of Ukraine on countering bullying] : Zakon Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2019, № 5, st. 33.
2. Konventsiiia pro prava dytyny vid 20 lystopada 1989 [Convention on the Rights of the Child]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text/
3. Kolpakov, V.K. (2004) Administratyvno-deliktnyi pravovyi fenomen [Administrative-delict legal phenomenon] : *monohrafiia*. Kyiv: Yurinkom Inter, 528 p.
4. Hryshko, V.I. (2020) Istoryko-pravova kharakterystyka poniattia "bulinh" [Historical and legal characteristics of the concept of "bullying"]. *Porivnialno-analitychne pravo*. № 3. pp. 9–17.
5. Olweus, D. (2010) Bullying in school: Evaluation and dissemination of the Olweus Bullying Prevention Program. *American Journal of Orthopsychiatry*. Vol. 8(1). pp. 124–134. URL : https://www.researchgate.net/publication/43180648_Bullying_in_school_Evaluation_and_dissemination_of_the_Olweus_Bullying_Prevention_Program. [in English].
6. Smith, P., Kwak, K., Toda, Y. (2016) School bullying in different cultures: Eastern and western perspectives. Cambridge: University Press, 2016. 422 p. URL : <https://www.cambridge.org/core/books/school-bullying-in-different-cultures/8B969B845D40E49ECF3B79B473EF0191>. [in English].
7. Lipkan, V.A. (2008) Administratyvno-pravove rehuliuвання natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Administrative and legal regulation of national security of Ukraine]: *monohrafiia*. Kyiv: Tekst, 440 p. [in Ukrainian].
8. Zotov, A.F. (1973) Struktura nauchnoho myshleniia [The structure of scientific thinking]. Moskva: Polytyzdat, 182 p. [in Russian].
9. Protasov, V.N. (2001) Teoriia hosudarstva y prava. Problemy teoryi hosudarstva y prava [Theory of the state and law. Problems of the theory of state and law]. 2-e yzd., dop. Moskva : Yurait-M, 346 p. [in Russian].
10. Sorochan, D.A. (2019) Bulinh: poniattia, istoriia isnuvannia, kharakterystyka [Bullying: concept, history of existence, characteristics]. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava*. № 6. pp. 12–19. [in Ukrainian].
11. Baron, R., Rychardson, D. (1997) Ahressyia [Agression]. SPb : Pyter, 336 p. [in Russian].
12. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukrainian State] // Vidomosti Verkhovnoi Rady. 1996. № 30. St. 141.
13. Ostapenko, O.I. (2000) Kvalifikatsiia administratyvnykh pravoporushen [Qualification of administrative offenses]. Lviv, Lvivskiyi instytut vnutrishnikh sprav pry Natsionalnii akademii vnutrishnikh sprav Ukrainy, 173 p. [in Ukrainian].
14. Kolpakov, V.K. (2008) Administratyvna vidpovidalnist [Administrative responsibility] : *navch. posib*. Kyiv: Yurinkom Inter, 256 p. [in Ukrainian].
15. Korol, A. (2009) Prychyny ta naslidky yavysheha bulinhu [Causes and consequences of bullying]. *Vidnovne pravosuddia v Ukraini*. № 1-2. pp. 84–93. [in Ukrainian].
16. Prykhodko, M.V. (2021) Oznaky bulinhu (tskuvannia) ta administratyvnoi vidpovidalnosti za noho v Ukraini [Signs of bullying (harassment) and administrative responsibility for it in Ukraine]. *Pivdenoukrainskyi pravnychi chasopys*. № 1. pp. 162–166. [in Ukrainian].
17. Plutytska, K.M. (2017) Pidkhody do rozuminnia bulinhu yak formy shkilnoho nasylstva [Approaches to understanding bullying as a form of school violence]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Seriia «Iurydsprudentsiia». Vyp. 29, ch. 2. pp. 78–80. [in Ukrainian].